

Kurdiyât

Yıl/Sal/Year: 2021
Sayı/Hejmar/Issue: 3
e-ISSN 2717-8315
Rûpel/Sayfa Page: 41-66

Cureya Nivîsarê/Makale Türü/Article Types:
Nivîsara Lêkolînê/Araştırma Makalesi/Research
Article
Dema Hatînê/Makale Geliş Tarihi/Received:
10.05.2021
Dema Pejirandinê/Kabul Tarihi/Accepted/
07.06.2021
M. Zana Karak. e-mail: m.zana47@gmail.com,
Orcid: 0000-0003-1681-4917

Atîf/Citation: Karak, M. Z. (2021). "Qesîdeya Şêx
Mihemed Selîmê Hezanî", Kurdiyât, 3, 41-66.

QESÎDEYA ŞÊX MIHEMED SELÎMÊ HEZANÎ

M. Zana KARAK

Kurte

Şêx Mihemed Selîmê Hezanî lawê Şêx Ebdilqadirê Hezanî ye û nevîyê Mela Ebdillahê Hîzanî Semerşêxî ye. Şêx Mihemed Selîm bi bavê xwe re li Hezana Licê bi cî bûye, li wir medrese vekirine û postnîşîniya Tekyaya Hezanê kirine. Şêx Selîm xelîfeyê Şêx Mihemed Diyaeddîn e û bi salan ji bo terîqeta Neqşebendîtiyê xebitîye. Hem emelê xwe yê ilmî, hem jî emelê xwe yê tesewîfî li cem Şêxê Norşînê yê navdar ji Şêx Mihemed Diyaeddîn (Hezret) girtiye û îcazeta xwe ya terîqet-tesewîfî jî jê wergirtiye. Şêx Selîmê Hezanî di sala 1866an de li Memana yek ji gundê Rojkana Bûlaniqa Mûşê hatiye dinyayê û di 1936an de, di 70 salîya xwe de jî li Hezana Liceyê wefat kiriye. Ji bilî alîyê wî yê 'ilmî û tesewîfî alîyê wî yê edebî jî xurt e. Şêx Mihemed Selîm bi mexlesa 'Selîm' qesîdeyek jî nivîsîye. Ev qesîdeya wî mersîyeyeke li ser şêxê wî Şêx Mihemed Diyaeddîn e. Di vê xebatê de dê li ser vê qesîdeya wî ku ji alîyê me ve hatiye tesbîtîkirin bê rawestîn. Ev qesîdeya wî ya tekane ku ji 27 malikan pêk tê cara ewil bi tevahî li vê derê dê bê pêşkêşîkirin. Ligel pêşkêşîkirina metnê û destxeta wê dê qesîde ji alîyê ruxsarî û navero-kî ve jî bê nixandin. Herweha li gorî belgeyên dîrokî ku nû hatine dîtin dê jiyana Şêx Selîmê û raborîya wî jî bê pêşkêşîkirin.

Peyvên Sereke: Şêx Mihemed Selîm, Şêx Mihemed Diyaeddîn, Qesîde, Mersîye, Tekyaya Hezanê, Neqşebendî, Tesewîf

Şêx Mihemed Selîmê Hezanî'in Kasidesi

Özet

Şêx Mihemed Selîmê Hezanî, Şêx Ebdilqadirê Hezanî'nin oğludur ve o da Mela Ebdillahê Hîzanî Semerşêxî'nin oğludur. Şêx Mihemed Selîm babasıyla birlikte Lice'ye bağlı Hezan mıntikasına yerleşmişler ve orada medrese açarak Hezan Dergahının postnişinliğini yapmışlardır. Şêx Selîm, Şêx Mihemed Diyaeddîn'in halifesidir ve yıllarca Nakşibendi tarikatı için çalışmıştır. Hem ilim tahsilini hem de tasavvuf amelini Şêx Mihemed Diyaeddînê Norşînî'nin yanında almış ve ondan tarikat-tasavvuf icazetini almıştır. Şêx Selîm 1866 yılında Muş Bulanığa bağlı Rojkan köylerinden Meman'da dünyaya gelmiş ve 1936 da 70 yaşında Lice'nin Hezan köyünde vefat etmiştir. İlmî ve tasavvufî yanı sıra edebî yönü de güçlüdür. Şêx Selîm, 'Selîm' mahlasıyla bir kaside de kaleme almıştır. Kaside şeyhi Şêx Mihemed Diyaeddîn (Hazret) üzerine yazılmıştır. Bu çalışmada bizim tarafımızdan tespit edilen bu kasidesi üzerine durulacaktır. Bu yegane kasidesi 27 beyitten meydana gelmektedir ve ilk defa bir bütün olarak burda sunulacaktır. Şiir metni elyazmasıyla birlikte verilecek olup kaside şekil ve içerik yönünden de incelenecektir. Aynı şekilde elimize geçen yeni tarihi belgelerle de Şêx Selîm'in hayatı ve geçmişi hakkında da bilgiler sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şêx Mihemed Selîm, Şêx Mihemed Diyaeddîn, Kaside, Mersiye, Hezan Dergahı, Nakşibendi, Tasavvuf

The Eulogy Of Sheikh Mihemed Selîmê Hezanî

Abstract

Sheikh Mihemed Selîmê Hezanî is the son of Sheikh Ebdilqadirê Hezanî who is son of Mela Ebdillahê Hîzanî Semerşêx. Şêx Mihemed Selîm and his father settled in the Hezan town of Lice and opened a madrasah there to post-nischined (leading) the Hezan House. Sheikh Selîm is the caliph of Sheikh Mihemed Diyaeddîn and worked for the Naqshbandi sect for many years. He received both his science education and his mysticism practice with Sheikh Mihemed Diyaeddînê Norşînî and received his sect-mysticism license from him. Sheikh Selîm was born in Meman, one of the Rojkan villages of Muş Bulanık, in 1866 and died in Hezan village of Lice in 1936 at the age of 70. In addition to his scientific and mystical aspects, he is also strong in literature. Sheikh Selîm also wrote an ode under the pen name 'Selim'. It was written on Sheikh Mihemed Diyaeddîn (Hazrat) who was the sheikh of the eulogy. In this study, we will focus on this eulogy that was determined by us. This unique eulogy consists of 27 couplets and will be presented as a whole here for the first time. The text of the poem will be given together with the handwriting and the eulogy will be examined in terms of form and content. Likewise, information about Sheikh Selîm's life and past will be presented with the new historical documents we have received.

Keywords: Sheikh Mihemed Selîm, Sheikh Mihemed Diyaeddîn, Eulogy, Mersiye, Hezan Lodge, Naqshbandi, Sufism

DESTPÊK

Di malbata Şêx Ebdillahê Hîzanî Semerşêxî de gelek alim, edîb û helbestkar derketine. Bi xisûsî jî ev malbat di pêşketina dîn û rewşenbîriya herêmên Kurdnîşîn de roleke mezin bi cî anîye. Şêx Ebdillahê Hîzanî Semerşêxî xelîfeyê ewil ê Mewlana Xalidê Kurdî (Şehrezorî) bû û herweha pismamê Mela Xelîlê Sêrtî ye û ji vê malbatê çend tekyayên dînî, tesewîfî û edebî derketine holê û van tekyayan weke navendên girîng di edebîyata Kurdî de jî roleke mezin girtine ser xwe. Tekyayên Çoqreş (Erenler), Hezan (Kayacık) û Karazê (Kocaköy) rasterast bi rola malbata Şêx Ebdillahê Semerşêxî ve girêdayî ne û ji alîyê kur û neviyên vê malbatê ve hatine avakirin. Kur û neviyên vê malbatê li cihê ku bi cî bûne medrese û tekyaya ava kirine û li dora van medrese û tekyayan jî hem ilmên dînî-tesewîfî hem jî edebîyat bi pêş ketiye.¹

Li Tekyaya Hezanê jî vê malbatê kesên weke Şêx Ebdilqadirê Hezanî, kurê wî Şêx Mihemed Selîmê Hezanî, biraziyên wî yên ji Mela Zubeyr; Mela Ehmedê Licî (Hemdî) û ji Mela Mihemed jî Şêx Îsmetullahê Karazî û gelek xelîfe, mirîd û hezkiriyên ji gel di pejalên vê navendê de berhem dane û helbest nivîsîne.

Şêx Mihemed Selîmê Hezanî jî bêtir bi postnişîniya Tekyaya Hezanê ve tê naskirin û heta niha alîyê wî yê edebî nehatiye nirxandin. Bi vê qesîdeyê em ê alîyê wî yê edebî jî binirxînin û helbestkariya wî nas bikin. Herweha li gorî belgeyên dîrokî ku nû hatin peyda kirin dê hin agahiyên derbarê Şêx Mihemed Selîmê Hezanî û bavê wî Şêx Ebdilqadirê Hezanî de jî bê guhertin. Lewra orjînalê nasnameyên her du şexsiyetan jî cara ewil li vê derê tên pêşkêşkirin.

1. Jiyana Şêx Selîm û Berhemên Wî

1.1. Jiyana Şêx Mihemed Selîmê Hezanî

Şêx Mihemed Selîmê Hezanî derbarê xwe û pêşiyên xwe de di vê nivîsa xwe de weha dibêje:

“Ev Tarîx a ji Terefê Bav û Kalan e

Ez Mihemed Selîmê ku di şeva îne de hatime dinê. Ji gundê Memanî ya ku yek ji gundên Rojkanê û ji nehiyeya Bûlaniqê me. Ez kurê Şêx Ebdilqadirê Sanî me ku ew jî xelîfeyê Şêx Abdurrehmanê Taxî (qs.) ye. Xwedê me bide xatirê xêr û bereketa wan. Ew [Şêx Ebdilqadir] jî kurê Mela Ebdillah ê ku li gundê Semerşêxê medfûn e û ji Qutbê Mewlana Hezretî Şêx Xalidê Muceddid [Kurdî/Şehrezorî/Bexdadî] îzna irşadê wergirtiye. Mela Ebdillah jî kurê Mela Ebdirrehîm, ew jî kurê Mela Mihemed, ew jî kurê Mela Ehmed, ew jî kurê Huseyn Axayê ji mezinên memleketê Bûhtan ji (gundê) Hêşeta Berê Spî ye. Derbarê nesla me de tiştê ku esil tê zanîn ev e (derbarê bav û kalanê me de rîwayeteke weha berbelav e); Pêşî ew sê bira bûne, yek jê kalikê me bûye, lê em navê wî nizanin, yê dinê mala Mela Xelîlê Sêrtî ye (rehma Xwedê lê be), yê dinê jî çûye Pavokanê, lê em nizanin ew kî ye, em wî jî nas nakin û em nesla wî jî nas nakin. Ji apê min Mela Ebdilkerîmê rehmetî ev weha hatiye neqilkirin; Ji bavê min ... ?² navê diya wî [diya Şêx Ebdilqadir] Asîye ye, navê diya diya wî jî Hacîre ye. Ez jî ji terefê dê ve kurê Fatîme me û ew jî [Fatîme jî] keça Eyşe ye. Navê bavê wê [bavê Fatîme] jî Mela Suleyman e.”³

1 Ji bo agahiyên zêdetir bnr. M. Zana Karak, *Dîwançeyaya Şêx Îsmetullahê Karazî (Metn û Lêkolîn)*, (Mêrdîn: Zanîngeha Mardîn Artukluyê, Enstîtuya Zimanên Zindî yên li Tirkîyeyê Şaxa Makezanîsta Ziman û Çanda Kurdî, Teza Lîsansa Bilind a Çapnebûyî, 2020), 17-22.

2 Ev bêje nehat fahmkirin.

3 Ji bo belgeya destnivîs a bi Erebi bnr.: (Pêvek III).

Weke ku Şêx Mihemed Selîmê Hezanî bi xwe jî dibêje; ew lawê Şêx Ebdilqadirê Hezanî (1835-w.1908) ye û neviyê Mela Ebdillahê Semerşêxî ye.⁴ Şêx Ebdilqadirê Hezanî kurê Mela Ebdillahê Semerşêxî ye û jê çar kur çêbûne, ew jî ev in: Mela Mihemed Şîrîn, Mela Eladdîn, Şêx Mihemed Selîmê Hezanî û Mela Mihemed Emîn.

Navê diya Şêx Selîm jî Fatma ye û gava Şêx Selîm şeş mehî bûye diya wî di erdheja Mûşê⁵ de canê xwe ji dest daye. Şêx M. Selîm du caran zewicîye, cara ewil bi Rabîayê re û ya duyem jî bi Rûkîyeyê re zewicî ye.⁶ Di kutika nifûsê de derbarê van her du jinên wî de jî agahî hene.

Ji van her du jinên Şêx Mihemed Selîmê Hezanî pênc kur û heşt keç çêbûne, kurên Şêx Selîm ev in: Mihemed Masûm, Mela Îsmâil Heqqî, Mihemed Hafiz, Mihemed Salim û Ebdilbaqî. Keçên wî jî ev in: Meqamat, Nefehat, Ummu Gulsûm, Se'îde, Emetullah, Hebîbe, Effîe û Henîfe.⁷ Li gorî vê lîsteya ku Mela Bedrettin Arslan daye 13 zarokên wî çêbûne. Lêbelê li gorî agahiyên ber dest bi navê Sibxetullah jî kurekî Şêx Selîm çêbûye.⁸ Sibxetullah ji Rabîayê ye û gava biçûk bûye wefat kiriye û nesla wî tune ye.

Şêx Mihemed Selîm di nivîsa xwe ya jor de derbarê xwe û pêşiyên xwe de agahiyên girîng dide. Li gorî wî ew ji gundê Memana ku yek ji gundên Rojkanê ye û ji nehîyeya Bûlaniqê ye. Yanî li Kopa Mûşê hatiye dinê. Pêşiyên wî ji gundê Hêşeta Berê Spî⁹ ya Bohtanê ne û ji wir hatine devera Bedlîsê. Li gorî tê gotin nesla wan digihêje Şêx Mûsayê Zûlî yê Mêrdînî û ew xwe weke Farûqî didin naskirin. Ev malbat di eslê xwe de weke Elîcana û Elîxana du şax in û ji wan re Eşîra Giravîyan tê gotin, Elîcana li devera Hîzanê û Elîxana jî li herêma Hekkarîyê cîwar bûne.¹⁰ Malbata ku îro bûye mijara me dikeve nav şaxa Elîcana.

Şêx Selîmê Hezanî di sala 1282ê rûmî (1866ê miladî) de li Memanê hatiye dinyayê û di 29.03.1936an de di 70 salîya xwe de jî li Hezana Licê wefat kiriye û li Hezanê medfûn e.¹¹ Li gorî nasnameya wî dîn û mezhebê wî Îslam û sin'et û sifetê wî jî îmam ango mela bûye.

Li gorî nasnameyê Şêx Mihemed Selîm di 1282yê rûmî (1866 miladî) de li Hezana Licê çêbûye.¹² Ev tarîx û agahiyên di belgeyên midûriyeta nifûsê de hevdu digirin, lewra di belgeyên kutika nifûsê de jî dîsa çêbûna wî weke 01.07.1866 derbas dibe. Lêbelê cihê jidayikbûna wî ya rastîn ne mîna nasnameyê ye ango ne Hezana Licê ye. Lê weke ku Şêx Selîm bi xwe di nivîsa xwe de dibêje ew ji gundê Memana Rojkana Bûlaniqê ye û em dizanin ku di şeş mehiya xwe de diya xwe di erdheja Mûşê de ji dest daye. Ji ber van egeran Şêx Selîm dê li Mûşê hatibe dinê, çunkî ew bi malbata xwe re di navbera salên 1880-1890î de derbasî devera Licê, Hezro û Hezanê bûne. Li gorî belgeyan, ev tarîxa hatina wan a ji bo devera Licê 1887 e.¹³ Li gor hin murîdan jî malbat di 1296ê hicrî

4 Ji bo agahiyên zêdetir bnr.: (Pêvek V, Pêvek-VI).

5 Erdheja Mûşê ku navenda wê Wardo bû di 19ê Tebaxa 1966an de çêbûye.

6 Mela Nûreddînê Hezanî "Tekyaya Hezanê" (Hevdîtina ku me pê re kir, Şêweya Qeydê: Nivîs, dema hevdtînê: Gulana 2021an).

7 Bedrettin Arslan, *Semerşeyhli Mela Abdullah'ın Aile Şeceresi*, (İstanbul: İmleç Kitap Yayınları, 2013), 25.

8 Bnr. Şecereya Malbatê (Pêvek-V); Herweha bnr.; Şefîk Korkusuz, *Tezkire-i Meşayih-i Amid Diyarbekir Velileri I-II*, (İstanbul: Kent Yayınları, 2004), 199.

9 Gundê Hêşeta Berê Spî niha bi ser navçeya Xesxêra (Berwarî) Sêrtê ve ye û bi Tirkî jê re Belenoluk tê gotin û dever jî dikeve herêma Botanê.

10 Ji bo agahiyên zêdetir û belgeya destnivîs a bi Erebi bnr.: Karak, *Dîwançeya Şêx Îsmetullahê Karazî (Metn û Lêkolîn)*, 24-33.; Herweha (Pêvek IV).

11 Şefîk Korkusuz dibêje Şêx Selîmê Hezanî di sala 1292ê hicrî (1875/1876 miladî) de li Mavenê hatiye dinyayê û di 1355ê hicrî (1836 miladî) de di 63 salîya xwe de jî li Hezana Licê wefat kiriye, lêbelê ev agahîya jidayikbûna wî li gorî belgeyên dîrokî ku nû ketiye dest me cuda ye. Bnr.; Şefîk Korkusuz, *Tezkire-i Meşayih-i Amid Diyarbekir Velileri I-II*, 199-200.

12 Ev nasname ji aliyê Komara Tirkiyeyê ve di 14ê Gulana 1928an de hatiye dayîn. Bnr.; (Pêvek-VII).

13 *Dîwançeya Şêx Îsmetullahê Karazî (Metn û Lêkolîn)*, 31.

(1878) de hatine devera Licê.¹⁴ Lewra ne mumkun e ku Şêx Selîm li Hezana Licê hatibe dinayayê.

Di 'Keşkola Çoqreşê' de wefata Şêx Selîm weke 1355ê hicrî û 1352yê rûmî (1936 miladî) hatiye dayîn. Di çavkanîyan de ku me ji tekyaya Karazê bi dest xistine jî jîyana wî di navbera salên 1872/1873-w.1935/1936an de derbas bûye.¹⁵ Lê li gorî agahiyên kutika nifûsê ew di 29.03.1936ên miladî de, di 70 salîya xwe de li Hezanê wefat dike. Di nasnameyê de derbarê şêxlî û şemala Şêx Selîm de hin agahiyên hûrgulî yên şexsî yên weke bejn û rengê çav û porê wî jî hene.¹⁶

Derbarê war û dîroka jidayikbûna bavê Şêx Mihemed Selîmê Hezanî de jî belgeyê nû ya dîrokî kete destê me. Li gorî vê belgeyê ango li gorî nasnemeya Şêx Ebdilqadirê Hezanî ku tarîxa dayîna cuzdanê nifûsê 19ê Tîrmeha 1302ê rûmî (31 Tîrmeha 1886ê miladî) ye, ew di wê tarîxê de 52 salî bûye. Dîsa li gorî vê belgeya dîrokî ya dewra Osmanî ew ji Resûlana Mûşê ye û tarîxa çêbûna wî jî 1250 rûmî ye¹⁷ ku ew jî teqabulî 1835/1836ê miladî tê. Herweha wefata wî jî weke ku berê jî dihat zanîn 1908ê miladî ye.

Şêx Selîm Xelîfeyê Şêx Mihemed Diyaeddîn (Hezret) (h.1272-1342/m.1856-1923) e, bi salên dirêj ji bo dîn, tesewîf û terîqetê xebitîye. Li gorî ku em dizanin xelîfetî nedaye ti kesî. Li gorî Şefîk Korkusuz hem emelê xwe yê 'ilmî, hem jî emelê xwe yê tesewîfî li cem Şêxê Norşînê yê navdar ji Şêx Muhammed Diyaeddîn girtiye û li ba wî qedandîye.¹⁸

Şêx Selîm perwerdeya xwe ya ewil li ba bavê xwe û perwerdeya tesewîf, terîq û seyr û silûka xwe jî li ba Hezretê tamam kiriye. Herweha di sîlsîleya Xalidîtiya Neqşebendîtiyê de cihekî girîng girtiye û di perwerdekirina gelek aliman de jî keda wî heye. Alimên weke Halîl Özyaydîn (Xulqî) (w.1967), Hecî Ebdilfethullahê Hezroyî (w.1975), neviyê Seydayê Licî Mela Xelîl (w.1980), Şêx Îsmetullahê Karazî (w.1996) û Ehmed Meylanî (w.2002) ji Şêx Selîm ders standine.¹⁹

Navê helbestkarê me Şêx Mihemed Selîmê Hezanî ye û mexlesa wî jî "Selîm" e. Navê wî yê fermî jî Mihemed Selîm Aydın e. Piştî ku Komara Tirkîyeyê hate damezirandin û pêve "Aydın" bi qanûna paşnavan ku di sala 1934an de derket li malbatê weke paşnav hatiye danîn. Nasnavê "Şêx" jî dîsa piştî ku seyr û silûka xwe diqedîne û xîlafetê werdigre û pêve hatiye serê navê wî. Herweha Hezan jî ji ber ku cih û warê wî ye weke nîşana aîdîyetê li dawîya navê wî hatiye zêdekirin.

1.2. Berhemên Wî

Şêx Mihemed Selîmê Hezanî jî weke gelek kesên ku li derdorên medreseyan mezin bûne, alim perwerde kirine û berhem nivîsîne. Di nav berhemên wî de helbest, name û eqîde dikarin bîlêvîkin. Herçiqas di nav berhemên wî de behsa eqîdeyekê tê kirin jî ew berhem hêj nehatiye dîtin.²⁰ Tê gotin ku eqîdeya wî ya bi navê *Zubdetu'l-Kelam* hebûye, berhem derdora 100 rûpelî bûye û zimanê wê jî Erebî bûye.²¹

Ji malbata Semerşêxîyan gelek alim û helbestkar derketine, Şêx Ebdilqadirê bavê Şêx Selîm jî

14 Hevpeyvîna me ya bi Mela Nûreddînê Hezanî re (Gulana 2021-Diyarbakir).

15 Karak, *Dîwançeyaya Şêx Îsmetullahê Karazî (Metn û Lêkolîn)*, 70.

16 Bnr.; (Pêvek-VII).

17 Bnr.; (Pêvek-VI).

18 Ji bo îcaznameya Şêx Mihemed Selîm bnr. Korkusuz, *Tezkire-i Meşayih-i Amid Diyarbakir Velileri I-II*, 201-204.

19 Bnr.; Mehmet Saki Çakır, "Şeyh Abdülkadir-i Hezânî (v. 1908) ve Hezân Dergâhı'nda Yetişen Süfî Âlimler", *Mevlânâ Hâlid-î Bağdâdî Ve Hâlidîliğinin Bingöl Ve Çevresi Üzerindeki Etkisi Sempozyumu*, (Bingöl Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, 2017), 355: 353-358.

20 Korkusuz, *Tezkire-i Meşayih-i Amid Diyarbakir Velileri I-II*, 200.

21 Mela Derwêşê Hezroyî kurê Mela Hadî "Tekyaya Hezanê" (Hevdîtin: M. Zana KARAK, Şêweya Qeydê: nivîs, Dema Hevdîtinê: Kanûna Pêşîn a 2019an).

xwedî dîwaneke tesewîfî ye. Şêx Mihemed Selîmê Hezanî jî qesîde nivîsîye, heta niha ev qesîde²² nehatibû peydakirin û em ê di vê xebatê de hemû qesîdeyê tevî nirxandinekê pêşkêş bikin. Ev qesîdeya wî li ser şêxê wî Şêx Mihemed Diyaeddîn e. Ji bilî vê qesîdeyê heta niha ti helbestên wî yên din nehatiye dîtin.

1.2.1. Peydakirina Destxetên Qesîdeya Şêx Selîm

Xebatên me bi piranî li ser malbata Mela Ebdillahê Hîzanî Semerşêxî û Tekyaya Hezanê di serî de li ser hemû tekyayên vê malbatê ne. Ev destxet jî bi vê minasebetê bi rêya lêkolînên dûvdirêj ketin destên me. Heta niha du destxetên vê qesîdeyê ketine destên me. Me nusxeya yekem weke “Nusxe-I” û ya duyem jî weke “Nusxe-II” bi nav kir.

Me destxeta nusxeya yekem ji Mela Nûreddînê Hezanî bi dest xist. Nasên xanima Mela Nûreddîn ev destxet weke diyarî dane wê. Destxet bi piranî herîşîye, rûpelên wê weşîyaye û kêm e. Destxet ji 200 rûpelî zêdetir e û ji ber weşandina rûpelan em nizanin bi tevahî çend rûpel in û herweha agahiyên derbarê destxetê de jî bi awayakî tekûz nayê zanîn. Lêbelê di rûpela 143yem de bi Osmanî îfadeya “İş bu divanın muhariri Hazrolu Hacı Haris Begzade”²³ heye. Ji vê îfadeyê jî tê fahmkirin ku destxet ji alîyê Hecî Haris Begzadeyê Hezroyî ve hatiye îstînsaxkirin. Ebatên destxetê 14 x 20 cm ye û destxet bi Mem û Zîna metbû ku ji alîyê Seyîd Şefîk Arvasî ve hatiye çapkirin ve hatiye cildkirin. Lêbelê cildê wê hemû qetiyaye û rûpelên wê bi piranî weşiyane. Li gorî texmînên me yên li ser şêxê û şemala destxetê mûhtemel e ku ev destxet di nivê yekem yê sedsala 20em de hatibe nivîsîn. Lewra gava em li jiyana mistensîxan û helbestên tê de dinihêrin ev ihtîmal derdikeve pêş. Di hundirê vê desxetê de helbestên helbestkarên cuda cuda hene ku piranîya wan hatine weşandin û dîsa piranîya wan jî ji helbestên Melayê Cizîrî pêk tê. Em dikarin bibêjin hemû dîwana Melayê Cizîrî (derodra 118 helbest)²⁴ bi destnivîs di vê destxetê de cî digire. Li dawîya dîwana Cizîrî îfadeya “Temet el dîwan el Cezerî qudîsesî siruh, fî sene 1343 [rûmî] 1930 [miladî]” hatiye nivîsîn. Herweha çend helbestên Feqiyê Teyran, Melayê Batî, Siyahpoş, Mewlana Camî, Şêx Ebdilqadirê Hezanî, Hecî Ebdilfettahê Hezroyî, Xewsê Geylanî, Şêx Ebdirehmanê Aqtepî, Xanî, Mela Mihemdê Licî (Seydayê Licî) û çendên din jî hene. Yek ji helbestên vê destxetê jî ev qesîdeya Şêx Selîm e ku mijara vê xebata me ye.

Nusxeya duyem jî me li Diyarbekirê ji Mela Ehmed Yalar bi dest xist. Di vê nusxeyê de jî helbestên helbestkarên cuda hene. Di vê destxetê de jî dîsa ev helbesta Şêx Selîm heye. Destxet di salên heftê de hatiye îstînsaxkirin û mustensîxê vê desxetê Mela Ehmed bi xwe ye.²⁵

2. Vekolîna Qesîdeyê / Mersîyeyê

Di edebîyata klasîk a Îslamî de ji helbestên ku piştî mirina kesekî/kesekê bi mebesta şînê hatine nivîsîn mersîye tê gotin. Mersîye di Kurdî de dikare wek “matemname” jî bê binavkirin. Di edebîyata Îslamî de mersîye herî zêde bi teşeyên qesîde, terkîbbend û tercî/bendê ve hatine nivîsîn. Mersîye bi piranî li ser desthilatdarên siyasî, kesayetên dînî, endamên malbatê û bi taybetî

22 Li nusxeyên destxet ên qesîdeya Şêx Mihemed Selîmê Hezanî bnr.: (Pêvek: I û II).

23 Li gorî agahiyên ku me ji Tekyaya Hezanê wergirt, mustensîxê vê destxetê Hecî Haris Ceylan (murîdê yekem yê Şêx Ebdilqadirê Hezanî ye) û kurê wî Mehmet Ceylan in. Li gorî qeydên nifûsê Hecî Haris Ceylan di 01.07.1846an de li Çirika (Olukçeşme) Hezroyê hatiye dinê û wefata wî jî 1914 an jî 1916? ye. Kurê wî Mehmet Ceylan (01/07/1883-29/01/1962) jî 2-3 heyaman Şaredarîya Hezroyê kiriye.

24 Xuyaye ku ev dîwana Mela ji ber a metbû ku Seyîd Şefîk Arvasî ji bo çapê amade kiribû hatiye girtin.

25 Xebatên me yên li ser van destxetan hêj didomin. Ji bo bidestxistina destxetan em spasdarê Mela Ehmed û Mela Nûreddîn in.

şehîdên Kerbelayê tèn nivîsîn.²⁶ Di edebîyata Kurdî de hem helbestkarên serdema mîrektîyan hem jî gelek yên serdema Xalîdîtîyê qesîde û mersîye nivîsîne. Li derdora Tekyaya Hezanê jî kesên weke Seydayê Licî, Şêx Fethullahê Hezroyî, Şêx Îsmetullahê Karazî, Seydayê Xasî û bi dehan helbestkarên din mersîye nivîsîne.

Em ê li ser vê qesîdeya Şêx M. Selîmê Hezanî lêkolîna xwe ji alîyê ruxsarî û naverokî ve bikin û wê binirxînin.

2.1. Ji Alîyê Ruxsarî ve

Di vê beşê de em ê ji alîyê ruxsarî ve lêkolîna xwe bikin û em ê li ser teşe, kêş, serwabendî, mexles û unsûrên ahengê yên di helbestê de bisekinin.

2.1.1. Teşe, Kêş û Serwabendîya Helbestê

Ev helbesta Şêx Mihemed Selîmê Hezanî bi teşeya qesîdeyê hatiye nivîsîn û ji 27 malikan pêk tê. Şemaya vê qesîdeyê aa, ba, ca ... ye. Wezna wê mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun e û ji behra hezecê û salim e.

*Nidaya rihleta yarê digel nûriste re'na'ê
Nişan da nefxeya sûrê ji emwatê û ehya'ê*

Serwabendîya vê helbestê serwaya mucerred e. Di dawîya risteyan de “ê” ya herî dawî paşserwa ye û dîsa di dawîya risteyan de “a” jî herf rewîyê ye û ev herf di dawîya hemû risteyên malikên vê qesîdeyê de tê dubarekirin. Bi vî awayî hemû malikên vê helbestê bi hev ve tèn girêdan û serwabendîya vê helbestê jî dibe serwaya mucerred. Di helbestê de serwaya mucerred di navbera peyvên re'na, ehya, Sîna, bala, zulma, ifna, dunya, Enqa, hesra, sewda, heşra, reqsa, gëbra, temaşa, mewla, ra, me'wa, tesella, ala, mudawa, sehra, temenna, ferma, Geyda, Bexda û ehwa'ê de hatiye avakirin.

2.1.2. Unsûrên Ahengê

Di piraniya malikên vê helbestê de weke unsûreke ahengê hunera tesmîtê heye. Herweha Şêx Selîm ji bo pêkanîna mûsîqeyê di piraniya malikên helbestê de serwa û paşserwaya navekî jî bi kar anîye.

Sema a durdinoşan bû / simata dil xiroşan bû

Sefa a sebzepoşan bû / bi balê Tûr û Sîna'ê

Ev serwaya navekî bi kêşê re hêz û melodîyekê dide helbestê. Di vê malika jor de “an bû” paşserwa ye û “oş” jî dibe serwaya murdef. Ji vê serwayê jî ahenga di helbestê de xuya dibe.

2.1.3. Mexlesa Helbestkar

Di edebîyata klasîk de mexles mîna îmzeyaya helbestkar e û bi piranî di dawîya helbestan de mexles tèn bikaranîn. Şêx Mihemed Selîmê Hezanî jî di vê helbestê de mexles bi kar aniye ku ew jî “Selîm” e û ji navê wî yê rastîn pêk tê. Şêx Selîm di malika 20em û malika dawî ya 27em de

²⁶ Ji bo agahiyên zêdetir, bnr.; Abdurrahman Adak, *Teşeyên Nezmê di Edebîyata Kurdî ya Klasîk de*, (Stenbol: Weşanên Nûbihar, 2019), 143.

mexlesa xwe “Selîm” bi vî awayî bi kar anîye:

*Tu bê sewda tû bê war î li derdê xwe bike zarî
Selîma ger tû hemwar î bike efsûs û ala'ê*

...

*Selîm bes ke ji van qalan, tu natirsî ji e'malan
Te çil şeş kir di nêv salan esîrê nefis û ehwa'ê*

Tablo 1: Hin taybetîyên qesîdeyê yên ruxsarî:

Helbestkar	Şêx Mihemed Selîmê Hezanî (1866 -1936)
Serdem	Sedsala 19-20.
Herêm	Hezana Licê ya Diyarbekirê
Ziman-Zarave	Kurdîya Kurmancî
Teşeya Nezmê	Qesîde
Yekeya Nezmê	Xane / Malik
Hejmara Malikan	27 Malik
Kêş, Qalib û	Mefa'îlun / Mefa'îlun / Mefa'îlun / Mefa'îlun
Behra Erûzê	(Behra Hezecê)
Serwa (Serwabendî)	“a” Serwaya mucerred e
Şemaya Serwayê	aa, ba, ca, ...
Paşserwa	“ê”
Mexles û Cihê Wê	“Selîm” / Malika 20em û ya dawî

2.2. Ji Alîyê Naverokê ve

Di vê beşê de jî em ê ji alîyê tema, ziman û uslûba helbestkar, hunerên edebî û ji alîyê kevneşopî û girîngîya wê ya di edebîyata Kurdî de helbestê binirxînin.

2.1.2. Mijar û Cûreya Helbestê

Ji metna helbestê jî xuya dike ku cureya vê qesîdeyê mersîye ye. Weke ku me li jor jî anîbû ziman ji helbestên ku ji bo şîn û matemê tên nivîsîn mersîye tê gotin. Gava Şêx Diyaeddîn wefat dike xelîfeyê wî Şêx Selîm jî li pey wefata wî ev helbest nivîsîye. Ji ber vê yekê jî ev helbest dikeve kategorîya mersîyeyê. Mijara wê jî şîn û xema li pey şêx e.

*Meded ke ey Diyaeddîn kû bînim te di xewnê da
Weger nedî binûşim ez şeraba fewt û ifna'ê*

...

*Weled xweş şêremêr merd e Cemaleddîn ji xwe ferd e
Mucedded kin bi wan 'ehd e bibexşî lutf û ferma'ê*

...

*Hewar kin Şahê Norşîn e digel Hezret Diya dîn e
Kû meqsûda me pêk bîne meded ya Xewsê Bexda'ê*

Ji van malikên jor jî bi zelalî tê fahmkirin ku ev mersîye li ser Şêx Mihemed Diyaeddînê Norşînî

ye. Lewra hem navê Diyaeddîn derbas dibe hem jî navên kurên Şêx M. Diyaeddîn; Weled û Ce-maleddîn derbas dibin.

Selîm bes ke ji van qalan, tu natirsî ji e'malan

Te çil şeş kir di nêv salan esîrê nefîs û ehwa'ê

Ji vê malika 27em a jor jî tê xuyakirin ku gava ev qesîde hatiye nivîsîn Şêx Mihemed Selîm 46 salî bûye.

Di sê sed 'erbe'în bû zem digel isneyn fuzûn bû xem

Digel elfê elif bûn em ez im goyînê sehra'ê

Ji vê malikê jî derdikeve holê ku piştî wefata Şêx Diyaeddîn ev helbest hatiye nivîsîn. Lewra ev malik li gorî hesabê ebcedê dîroka wefata Şêx Diyaeddîn dide me. Ew tarîx jî weha ye: **sê sed (300) + 'erbe'în (40) + isneyn (2) + elf (1000) = 1342yê hicrî (1923 miladî)**. Ev hesabê ebcedê herweha hunera edebî ya tarîxdayîne jî pêk tîne.

Şêx Selîm di vê malikê de dibêje di sala 1342yan de em gelekî xemgîn bûne û em bûne elf ku ew jî rabûna qametê û sembola nimêja cenazeyê ye û di vê nimêjê de rukû û sucûd tune ye û weke herfa elfê ev nimêj li ser piyan tê kirin. Herweha di vê malikê de bi şibandina elfê dîsa hunera edebî teşbîh derketiye holê.

2.2.2. Ziman û Uslûba Helbestkar

Şêx Mihemed Selîm ji bilî zimanê dayîkê Kurdî bi zimanên Erebi, Farisî û Tirkî jî dizanibû. Tesîra Farisî û Erebi jî di vê helbesta wî de jî diyar e.

Zimanê wî yê vê mersiyyê hinekî giran e, lewra helbest tîje bêjeyên Erebi û Farisî ne. Heta hin riste û malikên helbestê bi tevahî Farisî ne. Lêbelê uslûba wî bi unsûrên ahengê ve herikbar e û ev unsûrên ahengê jî mûsîqîyek xweş di helbestê de ava kirine. Em dikarin bibêjin pênûsa helbestkar xurt e û risteyên wî jî ji aliyê edebî ve têr û tîje ne. Lewra gelek cûre ji hunerên edebî ve di vê helbestê de hatine bikaranîn.

2.2.3. Ciwankariya di Helbestê de

Helbestkar bi uslûb û hunerên edebî yê weke telmîh, îham, tesmît, îstî'are, teşbîh, nîda, alîterasyon, Tarîxdayîne (hesabê ebcedê) û hwd. ve helbesta xwe xemilandiye. Di helbestê de gelek cureyên ciwankariyê hene, li jêr em ê çend nimûneyan ji van hunerên edebî nîşan bidin:

Eger Îsa û Luqman bîn xebardarê xeber îro

Dewa nakin li derdê min eger bêne mudawa'ê

Di vê malikê de mucîzeyî Hz. Îsa ku mirî sax dikirin û hekîmtîya Luqman ku nexweş birînen wan derman dikirin hatiye bibîranîn. Ev yek jî dibe hunera telmîhê û di malikên din de jî nimûneyên vê hunerê hene.

Hewar kin Şahê Norşîn e digel Hezret Diyadîn e

Ku meqsûda me pêk bîne meded ya Xewsê Bexda'ê

Di vê malikê de îfadeya "Diyadîn e" bi du maneyan dikare bê xwendin. Hem weke navê Şêx Mihemed Diyaeddîn/Ziyaeddîn û hem jî weke "Ziya dîn e" (Dîya dîn e) jî dikare bê xwendin, her

du mane jî di malikê de rast e. Çunkî bêjeya “ziya” di maneya şewq, ronahîyê de ye û “dîn” jî di maneya dîn, olê de ye. Yanî ew jî dikare di maneya şewqa dîn, rêberê dîn de bê nixandî. Ji ber sîfet û meqamê Hezret jî ev yek lê tê û bi vî awayî dikare bê şîrovekirin.

Ji bo ku di gelek malikên vê helbestê de serwaya navekî hatiye bikaranîn. Ev jî ji bo helbestê dibe unsûreke ahengê û herweha dibe hunera tesmîtê jî.

*Me dî şemsek munewwer bû digel bedrek mukemmel bû
Xirûbek nagihan wer bû kişandî wan bi xebra'ê*

Di vê malikê de jî şêxê xwe bi şemsê ango bi rojê şibandîye, lêbelê yê şibandî nehatiye bilêvkirin û ev jî dibe îstî'areya vekirî.

*Weled xweş şêremêr merd e Cemaleddîn ji xwe ferd e
Mucedded kin bi wan 'ehd e bibexşî lutf û ferma'ê*

Di vê malikê de jî Weled lawê Hezret bi şêremêrî hatiye şibandin û hunera teşbîhê derketiye holê.

*Ela ey nusxeya camî' ela ey mushefa lami'
Nedî qet kes peyapey ta'iranê Koyê Enqa'ê*

Di vê malikê de jî bi bêjeya “ey”ê bangî, bangkirin hatiye kirin û ev jî dibe nîda. Di hin malikên din de jî ev huner heye.

*Nidaya rihleta yarê digel nûriste re'na'ê
Nişan da nefxeya sûrê ji emwatê û ehya'ê*

Di vê malikê de jî dengên “n” û “r”yê di gelek bêjeyan de hatiye dubarekirin û di helbestê de aheng û mûsîqeyek ava kiriye. Ev yek jî dibe hunera alîterasyonê.

*Çi hal e ev çi hal e ey nedîm û hemnişînê min
Çi deng e ev çi deng e kirye ruhê min di reqsa'ê*

Di vê malikê de jî bi tîpa “ç” yê hem alîterasyon û bi tîpên “e” û “i”yê jî hunera asonansê pêk hatiye. Lewra ev her du herf jî di heman malikê de gelek caran hatine dubarekirin. Herweha di vê malikê de hunera îstîfhamê jî bi pirsên ku bersiva wan tê zanîn pêk hatiye. Helbestkar bi pirsên “çi hal e” û “çi deng e” qesta wî ne wergirtina bersivê ye, lê wî xwestîyê hêza vegotinê zêdetir bike. Bi heman awayî bi dubarekirina van îfadeyan hunera tekrîrê jî derketiye holê.

*Elemdar im elemdar im ji derdê hicrê bêzar im
Nemiyar em ke mîarem wera'ê ah û hesra'ê*

Di vê malikê de hunera telmî'ê heye, lewra du ziman hatiye bikaranîn. Ji ber ku risteya yekem bi Kurmancî û ya duyem jî bi Farisî ye ev huner pêk hatiye.

Di malika 23yem de jî hunera tarîxdayînê (hesabê ebcedê) heye me ew li jor îzah kiribû. Di malikê de wefata Şêx Mihemed Diyaeddîn bi hesabê ebcedê weke hunerekê pêşkêş kiriye.

2.2.4. Kevneşopîya Helbestê

Helbest bi kevneşopîya têkilîya di navbera murîd û murşîdîyê de hatiye hûnandin. Di ekola Neqşebendîtiya Xalidîtiyê de têkilîyeke hêzdar a murîd û murşîdîtiyê heye û pîr û murşîdê terîqetê ji murîd re mîna evîndarekê ye, di vê helbestê de jî ev yek xuya dike. Ji aliyê piranîya helbestkarên

ku li derdora tekyayan mezin bûne qesîdeyên medh û şînê yên bi vî rengî hatine nivîsîn.

Bavê wî Şêx Ebdilqadirê Hezanî jî di nav vê kevneşopîya murîd û murşîdîyê de li ser şêxê xwe Şêx Ebdirrehmanê Taxî (bavê Hezret) medhîye û mersîyeyên bi vî rengî nivîsîne. Şêx Selîm jî li Tekyaya Hezanê bi kevneşopîyekê ev mersîye li ser Hezret nivîsîye.

Şêx Mihemed Selîm di vê helbesta xwe de di bin tesîra bavê xwe Şêx Ebdilqadirê Hezanî de maye. Ev tesîr jî di van malikên mersîyeya Şêx Ebdilqadir de ku li pey wefata şêxê xwe Şêx Ebdirrehmanê Taxî nivîsîye xwe dide der:

*Eman Seyda eman Seyda mi ne qel û mi ne sewda
Çi derdek bû li min peyda te rihlet kir ji dunya'ê*

*Çi lazim re'y û tedbîr e ku Baxwey kirye teqdîr e
Xuda heywe mekin ji bîr e te rihlet kir ji dunya'ê*

*Di sala sê sed û çaran ku rehmet barî wek baran
Li ser ehbab û hem yaran te rihlet kir ji dunya'ê²⁷*

Ev malikên 1em, 18em û 22yem yên helbesta Şêx Ebdilqadirê Hezanî hem ji alîyê qalibê kêşa erûzê, hem ji alîyê serwa, serwaya navekî, serwabendî û herfa rewîyê ve û hem jî ji alîyê terz, uslûb û hunerên edebî ve tesîra li ser Şêx Selîm nîşanî me dide. Mijar, cûre û teşe di her du helbestan de jî heman e. Bi taybetî jî gava em li malikên 15em, 16em û 22yem yên vê mersîyeya Şêx Selîm dinihêrin ev tesîra Şêx Ebdilqadir bi zelalî xuya dibe.

Di edebîyata Kurdî ya klasîk de gelek kesên weke Şêx Ebdilqadirê Hezanî, Şêx Mistefayê Sîsî, Mela Zahirê Tendurekî, Şêx Mihemed Emînê Heyderî di çarçoveya murîd û murşîdîya Neqşebendîtiya Xalidîtiyê de li ser wefata şêxên xwe mersîye nivîsîne. Ev cûre di Neqşebendîtiya Xalidîtiyê de mîna kevneşopê hatiye dîtin û bi salan dewam kiriye. Şêx Selîm jî li ser Hezret ev qesîdeya berdest nivîsîye. Şêx Selîm di vê mersîyeyê de êş û xema ku li pey mirina şêxê xwe kişandiye anîye ziman.

Di mijarên dînî-tesewîfî de jî Şêx Mihemed Selîm bandoreke mezin li ser gelek alim û edîban jî kiriye. Gelek murîd, xelîfe û alimên derdora Tekyaya Hezanê li ser wî medhîye û mersîye nivîsîne. Mela Ehmedê Xasî, Hecî Fethulahê Hezroyî, Şêx Îsmetullahê Karazî hin ji van edîb û aliman in ku di bin tesîra Şêx Selîm de mane û li pey wî helbest nivîsîne.

Şêx Îsmetullahê Karazî jî li ba wî hem dersên ilmî û hem yên tesewîfî wergirtine û Şêx Îsmetullah li pey wefata wî mersîye nivîsîye û tê de bi hunera hesabê ebcedê tarîxa wefata wî jî weha daye.

*Daxilî ha'ê bû waw mîn Muharrem der ehed
Piştî xeyn û şîn û nûnê bû muqîmê Girdigar²⁸*

*Salê ha şûm û wexîm e rehber û Şahê Selîm e
Kir temam 'alem yetîm e şanzde'ê şehre Adar²⁹*

27 Ji bo hemû helbesta Şêx Ebdilqadirê Hezanî bnr.: Tehsîn Îbrahîm Doskî, *Mela 'Ebdillahê Hîzanî û Şa'irên Malbata Wî*, (Dihok: Weşanên Spîrêz, 2011), 113-115.

28 Di vê malikê de bi hesabê ebcedê tarîx hatiye dayîn. Dîroka wefata Şêx Selîm di 6ê Miherema sala 1355ê hicrî de ye ku ew jî beranberî (Roja Yekşema) 29ê Adara 1936ê miladî tê.

29 Ji bo hemû helbesta Karazî bnr.: Karak, *Dîwançeyaya Şêx Îsmetullahê Karazî (Metn û Lêkolîn)*, 262-264.

Li gorî hesabê ebcedê ew tarîx weha di malikên jor de hatiye nîşandan. Tarîxa wefata wî li gorî hesabê ebcedê 1555ê hicrî ye ku ew jî beranberî 1936ê miladî tê.

2.2.5. Girîngîya Helbestê

Ev mersîyeya Şêx Selîm heta niha bi tevahî nebûbû mijara lêkolînê û di nav edebîyata Kurdî de cî negirtibû. Em bi vê qesîdeya wî dizanin ku wî jî di nav ekola Neqşebendîtiya Xalidîtiyê de cî girtiye û bi heman kevneşopîyê ve ji bo şêxê xwe mersîye nivîsiye û edîbbûna wî bi vê helbesta xwe nîşan daye.

Ji hemû helbestê jî tê fahmkirin ku Şêx Mihemed Selîmê Hezanî jî alim û şairekî heyama xwe bûye. Lewra hem unsûrên edebîyata klasîk û çanda kevneşopîya tekyayan di helbesta wî de xuya dibe hem jî telmîh û tesmît di serî de gelek hunerên edebî bi kar anîne.

Tablo 2: *Hin taybetîyên qesîdeyê yên naverokî:*

Helbestkar	Şêx Mihemed Selîmê Hezanî (1866 -1936)
Cûreya Nezmê	Mersîye
Ji Alîyê Naverokê	Matem û pesnê li ser mirî
Mijar	Êş û xema li pey wefata şêxê xwe
Tema	Şîn, êş û ezîyeta veqetînê

Metna Transkirîbekirî ya Qesîdeya Şêx Selîm

Me ji du nusxeyên cuda yên destxet ev helbesta Şêx Mihemed Selîmê Hezanî bi rêya miqayeseyê bi herfên transkirîpsiyona navneteweyî nivîsi.³⁰ Me nusxeya yekem weke bingeh qebûl kir û ferqên nusxeya duyem jî me di jêrenotan de nîşan dan.

Haza kelimê Seyda quddîsesî sirruhe

mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

(Ji behra hezecê: +--- / +--- / +--- / +---)

1. Nidaya rihleta yarê digel nûriste re'na'ê
Nîşan da nefxeya şûrê ji emwatê³¹ û ehyâ'ê
2. Sema a durdinoşan bû simaşa dil xiroşan bû
Şefa a sebzepoşan bû bi balê Tûr û Sîna'ê³²
3. 'Elemdar im birîndar im ji derdê firqeta yarê
Şîrîn e nazidara min bi reftar û bi bala'ê
4. Meded ey qibleya rûhî li afaqê 'enaşir de
Tecellî wer nedî kor bim di vê gewğa û zulma'ê
5. Meded ke ey Dîyaeddîn kû bînim te di xewnê da
Weger nedî binoşim ez şeraba fewt û ifna'ê

30 Qesîdeya Şêx Mihemed Selîmê Hezanî (Nusxe-I ji Keşkola Malbata Hezanî û Nusxe-II ji Nuxxeya Mela Ehmed Yalar e).

31 Ji bo emwat] :Nusxe-II (Nuxxeya Mela Ehmed Yalar).

32 bû bi bala Tûrê Sîna'ê] :Nusxe-II

6. Çi hûsnek lê muqeyyed bû li nik neqlê mucerred bû
Li 'alem berzexê wer bû çiraya dîn û dunya'ê
7. Ela ey nusxeya cami' ela ey muşhefa lami'
Nedî qeţ kes peyapey ta'iranê Koyê Enqa'ê
8. Elemdar im elemdar im ji derdê hicrê bêzar im
Nemiyar em ke mîarem wera'ê ah û hesra'ê
9. Serapa hîrquet û nar im³³ ke ba ah nale³⁴ hemwar im
Nemîdar em nemîdar em bi medrek eql û sewda'ê
10. Esîrê qameta yekta feqîrê cilwe'a³⁵ ta ta
Ez im îro heta bimirim herim ber erdê heşra'ê
11. Çi hal e ev çî hal e ey nedîm û hemnişînê min
Çî deng e ev çî deng e kirye ruhê min di reqşa'ê
12. Me dî şemsek munewwer bû digel bedrek mukemmel bû
Gîrûbek nagihan wer bû kişandî wan bi gebra'ê
13. Nedîman abê tufan kûsê rişlet ba hemîn est î
Çunîn şûra û gûlgûl ba enîn ber rûyê gebra'ê
14. Xiţaba irci'ê bû ew şelaya irteđî bû lew³⁶
Mela'ik şef bi şef tîn cû ji ber hûsn û temaşa'ê
15. Ela ey hemnişînan şûrê î gewga çî dişwar est
Mekin lewme ji³⁷ min îro kû dîn û eql û mewla'ê³⁸
16. Çi cayê te'n û te'bîr e³⁹ ji meşder bûye teqdîr e
Xuda heyye mekin j'⁴⁰ bîr e ji muşteq qeţ nehîn ra'ê
17. Ela ey muflisê naçar gerîbê bê newa hemzar⁴¹
Gûrabê qe'qe'ê bêçar tû bê sewda û me'wa' î
18. Çi⁴² bilbil zar û bêçarî çî⁴³ perwane siyehkar î
Çu Wamiq dil nemîdar î ji fikra bejn û bala'ê

33 hirquetê nar im] :Nusxe-II.

34 ke bi ah û nale] :Nusxe-II.

35 cilweya] :Nusxe-II.

36 ew] :Nusxe-II.

37 li] :Nusxe-II.

38 ku eql dîn mewla'ê] :Nusxe-II.

39 te'nê te'bîr e] :Nusxe-II.

40 Ji] :Nusxe-II.

41 hemwar] :Nusxe-II.

42 Çû] :Nusxe-II.

43 Çû] :Nusxe-II.

19. Çi Mecnûn û çi Ferhad e ji derdê min xeber nade
Meger Ye'qûbê min bad e li rûhim ke tesella'ê
20. Tu bê sewda tû bê war î⁴⁴ li derdê xwe bike zarî
Selîma ger tû hemwar î bike efsûs û ala'ê
21. Eger Îsa û Luqman bîn⁴⁵ xeberdarê xeber îro
Dewa nakin li derdê min eger bêne mudawa'ê
22. Di sê şed 'erbe'în bû zem digel isneyn fuzûn bû gem
Digel elfê elif bûn em ez im goyînê Şehra'ê⁴⁶
23. Ilahî tû li wan waran nemaye şerh û esraran⁴⁷
Dibarin ez 'iyûn baran bi van⁴⁸ fikr û temenna'ê
24. Weled xweş şêremêr merd e Cemaleddîn ji xwe ferd e⁴⁹
Mucedded kin bi wan 'ehd e bibexşî⁵⁰ luţf û ferma'ê⁵¹
25. Bi vê fikrê me tedbîr e ji nig Rebbê me teqdîr e
Bi vê falê me te'bîr e hewar kin Gewsê Geyda'ê
26. Hewar kin Şahê Norşîn e digel Hezret Dîyadîn e⁵²
Ku meqşûda me pêk bîne meded ya Gewsê Bexda'ê
27. **Selîm** bes ke ji van qalan tu natirsî ji e'malan
Te çil şeş kir di nêv salan esîrê nefis û ehwa'ê

ENCAM

Şêx Mihemed Selîmê Hezanî li gorî belgeyên dîrokî li Mûşê di sala 1282ê rûmî (01.07.1866 miladî) de li Memana Rojkanê hatiye dinyayê û li gorî kutika nifûsê jî dîsa di 29.03.1936an de di 70 salîya xwe de li Hezana Licê wefat kiriye û li Hezanê medfûn e. Şêx Selîm bi bavê xwe Şêx Ebdilqadirê Hezanî (1250 rûmî/1835 miladî-w.1908) re hatiye devera Licê û li vê derê medrese û tekya ava kirine û li herêmê irşad belav kirine. Nav û dengê wî bêtir bi postnişînîya tekayaya Hezanê li deverê belav bûye û di rewşenbîrîya herêmê de jî roleke mezin bi cî anîye. Herweha Şêx Selîm di sîlsîleya Xalidîtiya Neqşebendîtiyê de cihekî girîng girtiye û di tekya û medreseyan de ji bo perwerdekirina aliman ked daye û alimên mezin gihandiye.

Şêx Selîm jî di çarçoveya murîd û murşîdîyê de li ser wefata şêxê xwe qesîdeyek nivîsîye. Qesîde ji 27 malikan pêk tê û bi cureya mersîyeyê hatiye nivîsîn. Şêx Selîm di vê mersîyeyê de êş

44 Tû bê sewda û bê war î] :Nusxe-II.

45 bin] :Nusxe-II.

46 Di vê malikê de dîroka wefata Şêx Diyaeddînê Norşînî hatiye dayîn. Ew jî 1342yê hicrî (1923yê miladî ye).

47 numa' î şerhê esraran (nema' î / numa'ê)] :Nusxe-II.

48 bi vê] :Nusxe-II.

49 Weled û Cemaleddîn her du kurên Şêx Diyaeddînê Norşînî ne.

50 bibexşeş] :Nusxe-II.

51 luţfê ferma'ê] :Nusxe-II.

52 Weke "Ziya dîn e" (Dîya dîn e) jî dikare bê xwendin. Yanî di maneya ronahîya dîn, rêberê dîn de.

û xema ku li pey wefata şêxê xwe kişandiye anîye ziman.

Ji vê qesîdeya wî ya ku li ser Şêxê xwe Şêx Mihemed Diyaeddînê Norşînê (Hezret) nivîsîye tê fahmkirin ku Şêx Mihemed Selîmê Hezanî jî alim û şairekî heyama xwe bûye. Lewra di vê helbesta wî de şopên çanda edebîyata klasîk xuya dibin, ji alîyê hunerên edebî ve jî dewlemend e û pênuşa wî jî xurt e.

Ji vê helbestê bi aşkerekî xuya dibe ku Şêx Mihemed Selîm jî alîyê edebî ve ketiye bin tesîra bavê xwe Şêx Ebdilqadirê Hezanî û herweha Şêx Selîm jî ji alîyê dînî-tesewîfî tesîr li helbestkarên li derdora Tekyaya Hezanê kiriye.

Bi saya vê xebatê em bi alîyê edebî yê Şêx Selîm jî hesiyar û êdî di nav rûpelên tarîxa edebîyata Kurdî de dê ew û helbesta wî jî cihê xwe bigire.

ÇAVKANÎ

Adak, Abdurrahman, *Teşeyên Nezmê di Edebîyata Kurdî ya Klasîk de*, Stenbol: Weşanên Nûbihar, 2019.

Aslan, Bedrettin, *Semerşeyhli Mela Abdullah'ın Aile Seceresi*, İstanbul: İmleç Yayınları, 2013.

Çakır, Mehmet Saki "Şeyh Abdülkadir-i Hezânî (v. 1908) ve Hezân Dergâhı'nda Yetişen Sûfî Âlimler", *Mevlânâ Hâlid-î Bağdâdî Ve Hâlidîliği'nin Bingöl Ve Çevresi Üzerindeki Etkisi Sempozyumu*, Bingöl Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, 2017, 353-358.

Doskî, Tehsîn İbrahîm, *Mela 'Ebdillahê Hîzanî û Şa'irên Malbata Wî*, Dihok: Weşanên Spîrêz, 2011.

Destxeta Qesîdeya Şêx Mihemed Selîmê Hezanî (Nusxe-I, ji Keşkola Malbata Hezanî), Pirtûkxaneyaya Taybet a M. Zana Karak.

Destxeta Qesîdeya Şêx Mihemed Selîmê Hezanî (Nusxe-II, ji Nusxeya Mela Ehmed Yalar e). Nusxeya Fotokopî, Pirtûkxaneyaya Taybet a M. Zana Karak.

Destxeta Şecereya Malbata Hezanîyan (Nusxeya Mela Ehmed Yalar), Nusxeya Fotokopî, Pirtûkxaneyaya Taybet a M. Zana Karak.

Karak, M. Zana, *Dîwançeya Şêx Îsmetullahê Karazî (Metn û Lêkolîn)*. Mêrdîn: Zanîngeha Mardîn Artukluyê, Enstîtûya Zimanên Zindî yên li Tirkîyeyê Şaxa Makezanista Ziman û Çanda Kurdî, Teza Lîsansa Bilind a Çapnebûyî, 2020.

Korkusuz, M. Şefîk, *Tezkire-i Meşayih-i Amid Diyarbakır Velileri I-II*, İstanbul: Kent Yayınları, 2004.

Mela Derwêşê Hezroyî kurê Mela Hadî "Tekyaya Hezanê" (Hevdîtin: M. Zana Karak, Şeweya Qeydê: nivîs, Dema Hevdîtinê: Kanûna Pêşîn a 2019an).

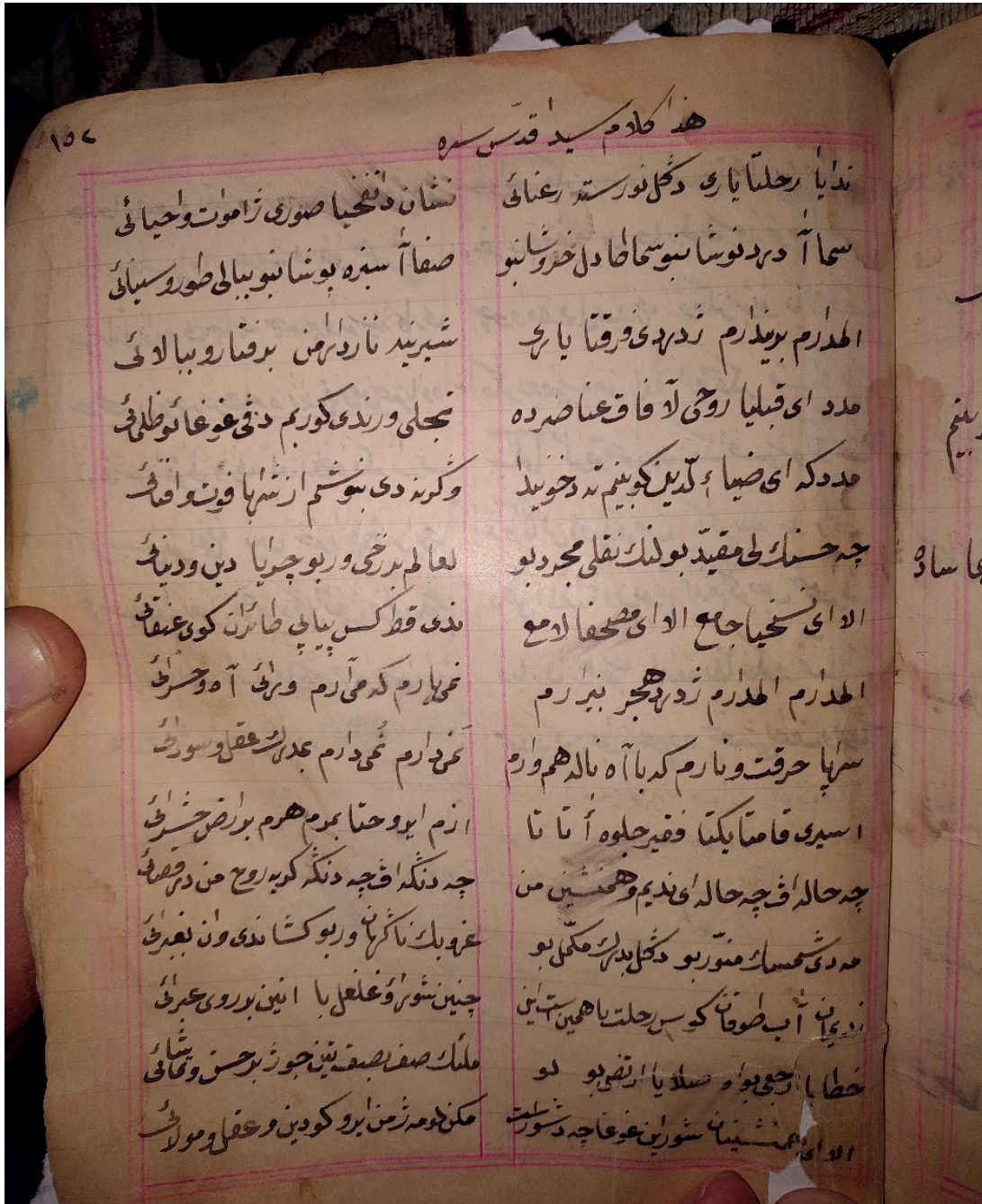
Mela Nûreddînê Hezanî "Tekyaya Hezanê" (Hevdîtina ku me pê re kir, Şeweya Qeydê: nivîs, Dema Hevdîtinê: 12. & 21.03.2020 û Gulana 2021).

Nasnameya Şêx Mihemed Selîmê Hezanî û Nasnameya Şêx Ebdilqadirê Hezanî (Fotokopîya belgeyan di arşîva me de ye).

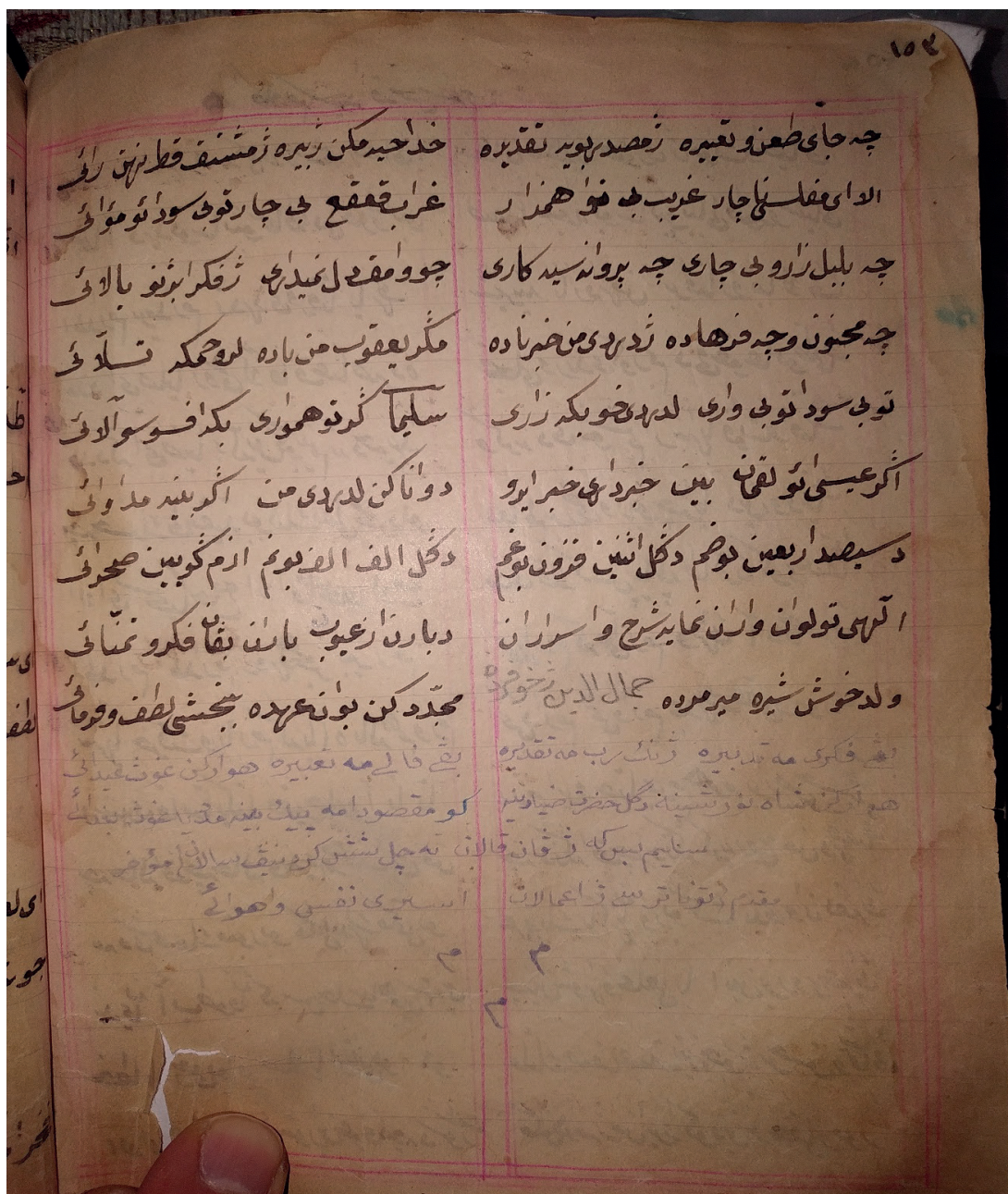
Rûpela Yekem a Pirtûkçeya Şecereya Binemala Karazî (Fotokopîya Destxetê, Tevahî 10 rûpel e), Nusxeya Fotokopî, Pirtûkxaneyaya Taybet a M. Zana Karak.

PÊVEK

Pêvek I: Destxeta helbesta Şêx Mihemed Selîmê Hezanî (Nusxe-I)⁵³

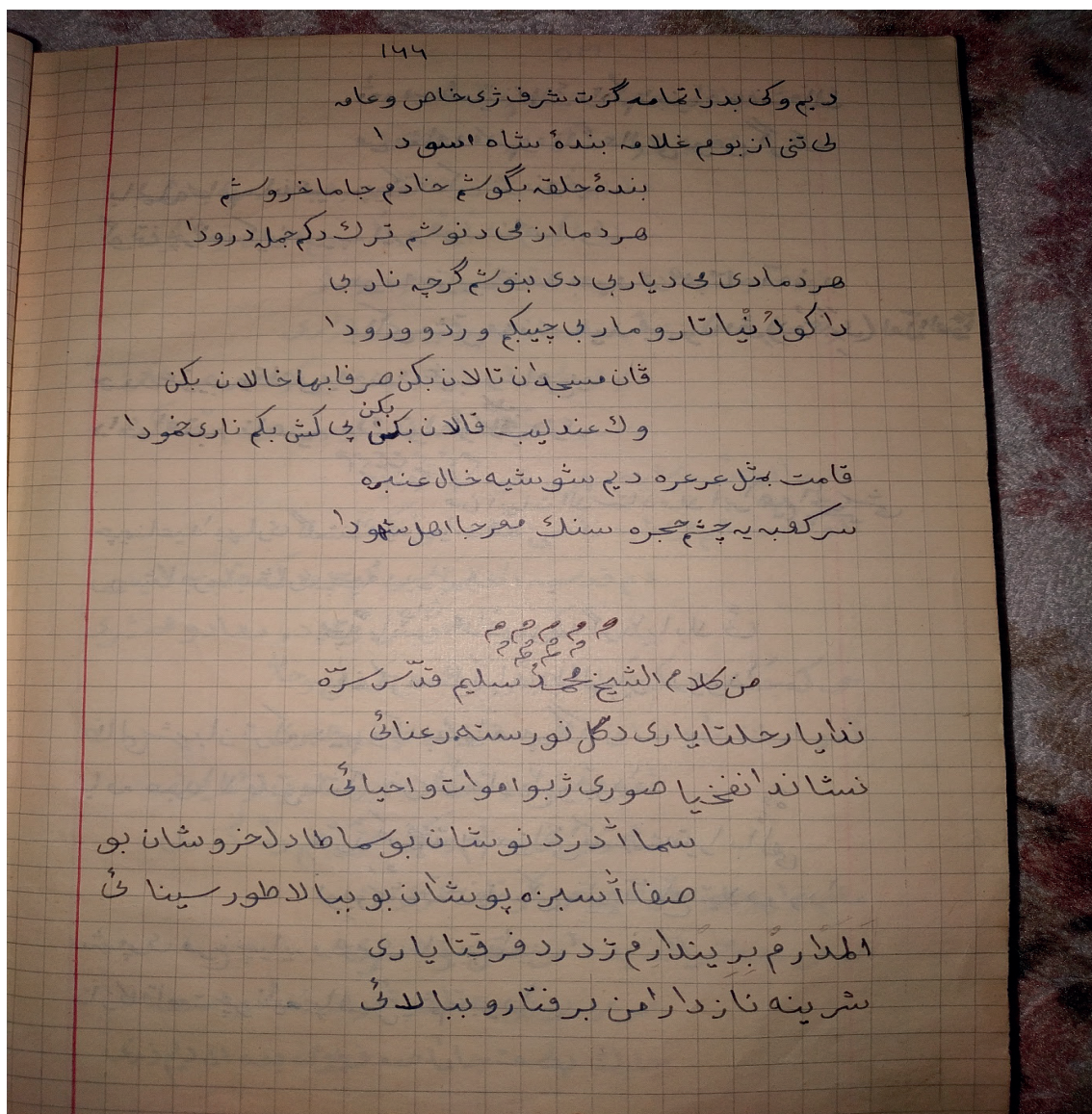

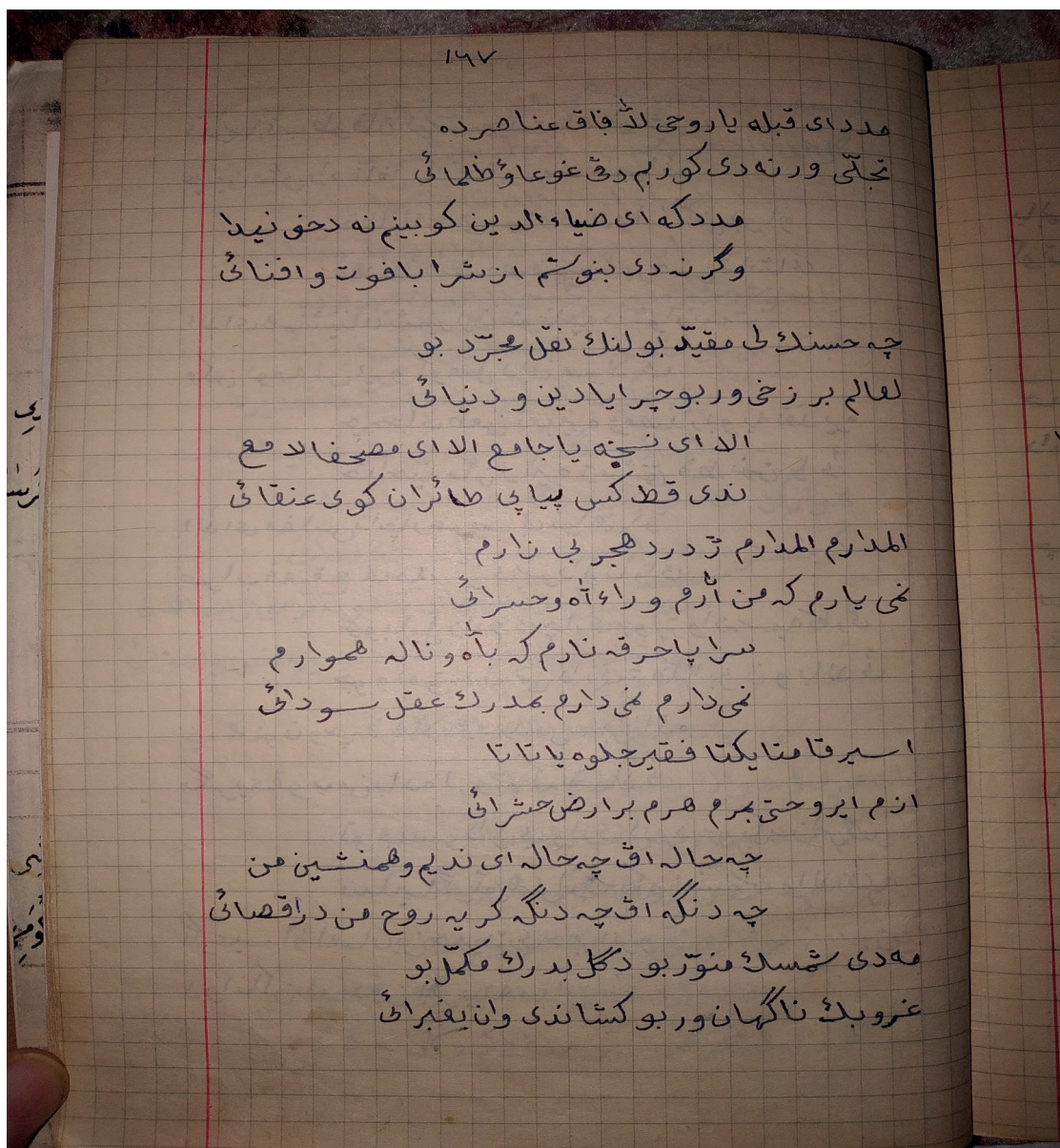
53 Nusxe-I, r. 152-153.

Pêvek II: Destxeta helbesta Şêx Mihemed Selîmê Hezanî (Nusxe-II)⁵⁴

54 Mustensixê vê destxetê Mela Ehmed Yalar e. r. 166-169.

١٤٨

هه‌میست

ندیمه‌ی آب طوفان کوس رحلت باهمنیست این

چنین شوره‌ی غلغل با این بر روی غبرائی

خطابا رجعی بو او صلا یا ارتقی بو او

ملا ئک صف به صف چو ژ بر حسن تماشا ئی

الای همنشینان شور این غوغا چه دشوارست

مکن لومه‌ی من ایرو کو عقل دین مولا ئی

چه جای طعن تعبیره ژ مصدر بو یه تقدیره

خدا حیه مکن ژ بیره ژ مشتق قطن نه‌ی را ئی

الای مفلس ناچار غریب بی نوا هوار

عزاب قه‌قع بی چار تو بی سودا و ما و آ ئی

چو بلبل زارو بی چاری چو پروانه سیه کاری

چو وامق دل نه‌ی داری ژ فکر ابژن و بالا ئی

چه مجنون و چه فرهاده ژ درد من خبر ناده

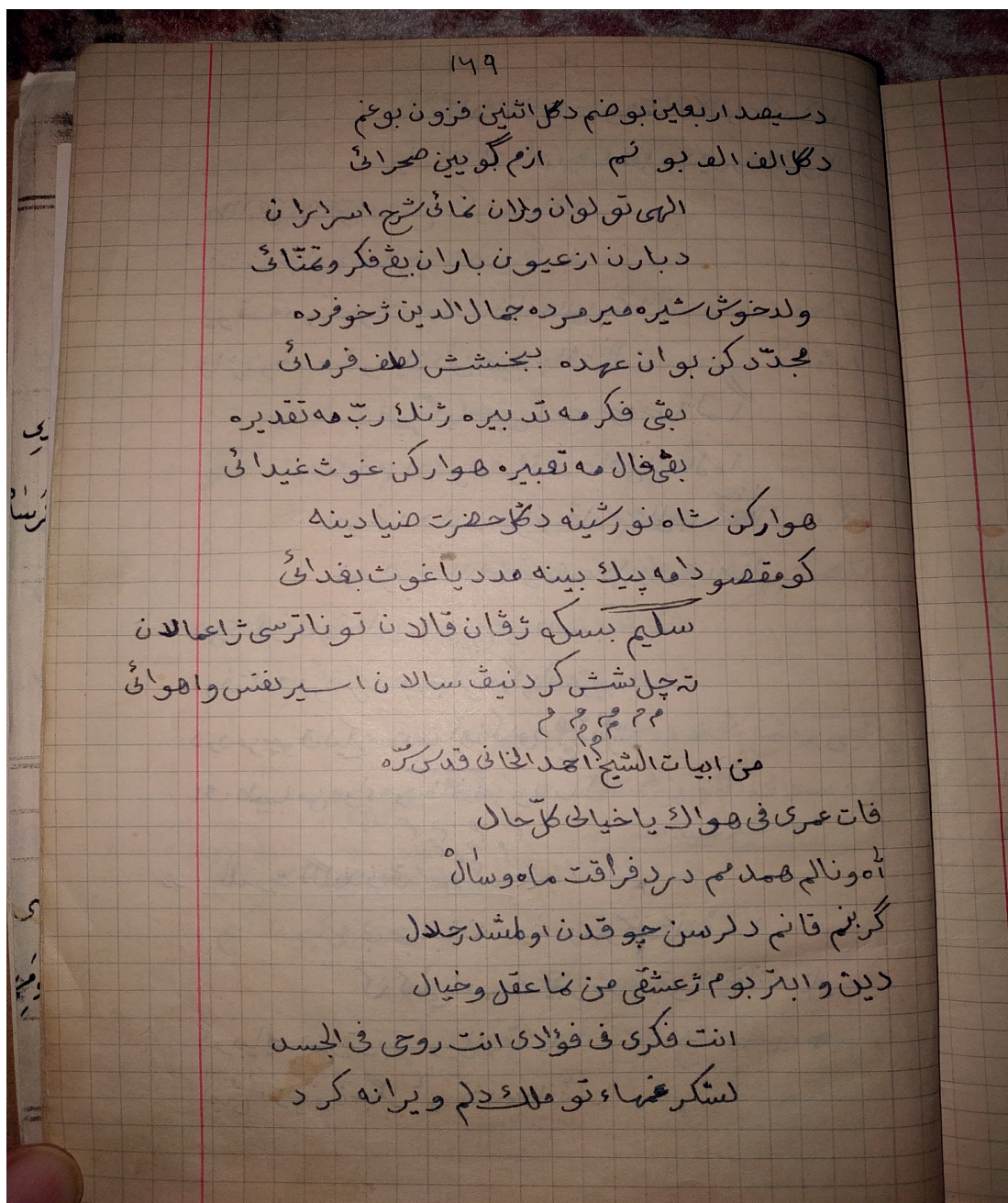
مگر یعقوب من باده لروحم که تسلا ئی

تو بی سودا و بی واری لدر دحو بکه زاری

سلما گر تو هوار ی بکه افسوس والا ئی

اگر عیسا و لقمان بن خبر داری خبر ایرو

دوانا کن لدر دمن اگر بینه مداوا ئی

Pêvek III: Şecereya Şêx M. Selimê Hezanî ya Binemalê (Destnivîsa wî bixwe)

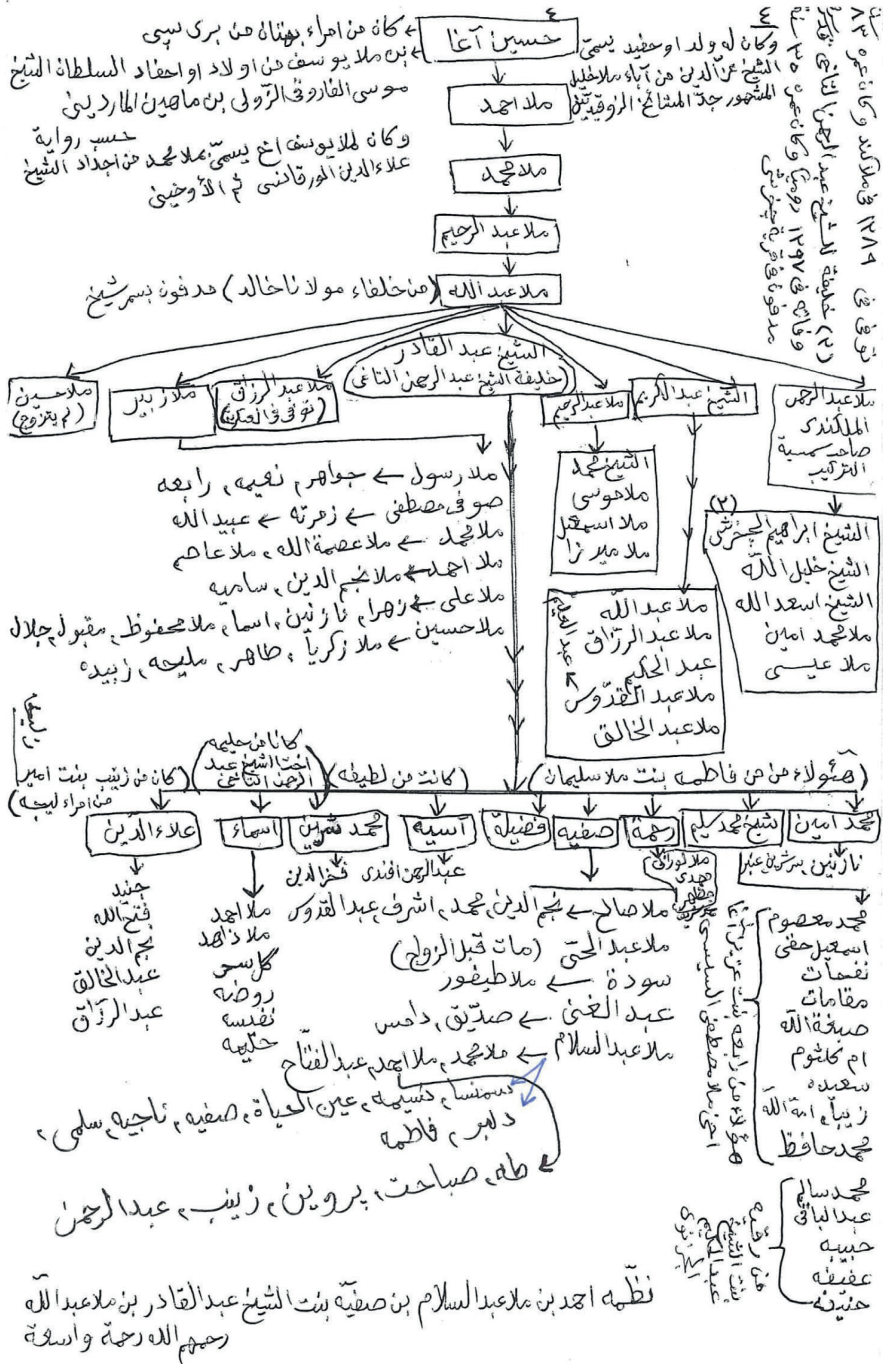
هذ التارخ من جهة الآباء والاجداد

أَنَا مُحَمَّدٌ سَلِيمُ الْمَوْلُودُ لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ فِي قَرْيَةِ تَمَانِي مِنْ قَرْيِ
 رَوْشَكَانٍ مِنْ نَاحِيَةِ بُلَانِقِ ابْنِ الشَّيْخِ عَبْدِ الْقَادِرِ الثَّانِي
 خَلِيفَةِ الْقُطْبِ الْأَعْظَمِ الشَّيْخِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ التَّامِي قَدَسَ سِرُّهَا
 وَنَفَعْنَا اللَّهُ بِبَرَكَاتِ أَنْفَاسِهِمَا الْعَلِيَّةِ الْقُدْسِيَّةِ ابْنِ مَلَا
 عَبْدِ اللَّهِ الْمَدْفُونِ بِقَرْيَةِ سَمَرِ شَيْخٍ نَادُونَ قُطْبِ الْإِرْشَادِ
 تَوْلَانَا حَضْرَةَ الشَّيْخِ خَالِدِ الْمُجَدِّدِ قَدَسَ سِرُّهَا ابْنِ مَلَا عَبْدِ الرَّحِيمِ
 ابْنِ مَلَا مُحَمَّدِ ابْنِ مَلَا أَحْمَدِ ابْنِ حَسِينِ آغَا مِنْ أُمَرَاءِ مَمْلُوكَةِ
 بَهْمَانٍ مِنْ هَيْسَتَابَرِي سَبِي فَالْأَصْلُ الْمُنْتَشِرُ لِلنَّسْلِ هُنَا
 أَوْلَا ثَلَاثَةَ إِخْوَانٍ وَاحِدٌ جَدُّنَا وَلَا نَعْرِفُ اسْمَهُ وَالْآخَرُ
 بَيْتُ مَلَا خَلِيلِ السَّعْدِيِّ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى وَالْآخَرُ ذُصْبِ الْيَا قَوْلَانِ
 وَلَا نَعْرِفُهُ وَمِنْ تَنَاسُلِهِ كَذَا نَقَلْتُ مِنْ عَمِّي مَلَا عَبْدِ الْكَرِيمِ
 الْمَرْحُومِ وَابْنِ الْمَذْبُورِ قَدَسَ اللَّهُ أَسْرَارَهَا الْعَلِيَّةِ وَأَسْمُ أُمِّهِ
 آسِيَّةٌ وَأُمُّ أُمِّهِ هَاجِرَةٌ وَأَنَا مِنْ جِهَةِ الْأُمِّ ابْنُ فَاطِمَةَ
 بِنْتِ عَائِشَةَ وَأَسْمُ أَبِيهَا مَلَا سَلِيمَانَ

Pêvek IV: Rûpela Yekem ji Pirtûkçeya Şecereya Binemala Karazî

الملا عبد الله السمرشيني ابن الملا عبد الرحيم
الهيتراني بن ملا محمد بن ملا أحمد بن ملا
محمد الكبير بن ملا سليمان بن حاجي حسين آغا
من أمراء مملكة بهتان من هيشتا برى سبي
بن ملا يوسف من ولد الشيخ موسى الفاروق
الأزلي رئيس الطريقة الزولية صاحب القبة
السوداء بخاردين ابن ماهين المارديني ..
وردى سيداء الشيخ علاء الدين الأوغيني أن
هؤلاء يسمون بعليجانا وأقربا بهم الذاهبون
الى هكاريا بعليجانا وعليجان وعليجان كانا ..
أخين وقبيلتهم جميعا كرافيا .

(١)

Pêvek VI: Nasnameya Şêx Ebdilqadirê Hezanî ya Heyama Osmani⁵⁵

55 Ev nasname bi tevahî 2 rûpel in, me li vir rûpelê serî yê tîjekiîrî parve kir. Nasname di 19ê Tîrmeha 1302 Rûmî (31ê Tîrmeha 1886ê

Pêvek VII: Nasnameya Şêx Mihemed Selîmê Hezanî ya Heyama Komara Tirkîyeyê⁵⁶

56 Ev nasname bi tevahî 32 rûpel in, me li vir 8 rûpelên hatine tîjekirin parve kir. Nasname di 14ê Gulana 1928ê miladî de li Licê hatiye dayîn (bi rêya guhertinê). Orjînalê belgeyê di arşîva Şeyh Takiyeddin Aydın de parastî ye.